

Paweł Antoni Boike¹

Interdyscyplinarna Szkoła Doktorska Nauk Społecznych Rerum Socialium,
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu

O różnym pojmowaniu intencji prawodawcy w dyskursie anglosaskim – analiza poglądów Stanleya Fisha, Larry’ego Alexandra, Jeffreya Goldsworthy’ego, Richarda Ekinsa oraz Victorii Nourse

1. Wstęp

W anglosaskiej nauce prawa wyodrębnia się trzy zasadnicze teorie interpretacji prawniczej: intencjonalizm, tekstualizm i purpozywizm (od *purpose* – cel). Najprościej rzecz ujmując zwolennicy pierwszej z nich uważają, że znaczenie tekstu prawnego jest wyznaczone przez intencję prawodawcy, drugiej – że jest od prawodawcy niezależne i tkwi w literalnym znaczeniu tekstu prawnego, trzeciej zaś – że jest uwarunkowane przez niezależne od prawodawcy, zobiektywizowane cele prawa względnie cele danego aktu prawnego².

Intencja prawodawcy jako konstytutywne pojęcie dla intencjonalizmu bywa bardzo różnie rozumiane przez przedstawicieli tego nurtu i nie tylko. Celem niniejszego opracowania jest przybliżenie polskiemu czytelnikowi pojmowania teorii intencji przez pięcioro autorów: Stanleya Fisha, Jeffreya Goldsworthy’ego, Larry’ego Alexandra, Richarda Ekinsa oraz Victorię Nourse, a także przeprowadzenie analizy porównawczej ich poglądów. Wiąże się to ze stosowaniem metody teoretycznej polegającej na opisie koncepcji i próbie ich porównania.

Czy opracowanie, któremu przyświeca takowy, w znacznej części sprawozdawczy cel, ma wartość poznawczą? Tak, ponieważ daje pełniejszy oraz bardziej aktualny obraz rzeczywistości, do której odwoływali się rodzimi badacze, a której percepcja wśród

¹ Numer ORCID: 0000-0003-0789-0897. Adres e-mail: 503432@doktorant.umk.pl

² M. Greenberg, *Legal Interpretation*, w: E. Zalta (red.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2021 Edition)*, <https://plato.stanford.edu/archives/fall2021/entries/legalinterpretation/>, dostęp: 18.03.2022 r.; W. Baude, S. Sachs, *The Law of Interpretation*, „Harvard Law Review” 2017/4, s. 1115–1116. Zob. także porównanie purpozywizmu i tekstualizmu w: O. Raban, *The Silent Prologue of Constitution. How Judicial Philosophies Shape Our Constitutional Rights*, Virginia 2020, za: M. Korycka-Zirk, *Milczący prolog konstytucji (artykuł recenzyjny)*, „Państwo i Prawo” 2023/1, s. 149.

większości polskich prawników zdaje się być uproszczona. W szczególności weryfikacji wymaga dość powszechna konotacja: intencja prawodawcy – rola materiałów legislacyjnych. Jak bowiem wynika z badań, których rezultatem jest niniejsze opracowanie, niektórzy uczeni anglosascy przyjmują dość daleko idące kontrfaktyczne założenia dotyczące percepcji intencji legislacyjnej.

O intencjonalizmie anglosaskim pisali w Polsce: Bogumił Brzeziński³, Zygmunt Tobor⁴ oraz Agnieszka Bielska-Brodziak⁵. Mankamentami artykułu B. Brzezińskiego jest jego nieaktualność (upływ prawie dwóch dekad) oraz ograniczenie sprawozdania do poglądów autorów amerykańskich (dokonana kwerenda wskazuje, że w przedmiocie interpretacji toczy się jeden dyskurs obejmujący różne kraje z obszaru *common-law*). Wątpliwości może budzić również przedstawienie Richarda Posnera jako intencjonalistę⁶. Katowickim badaczom przyświecały natomiast zupełnie inne cele niż pogłębiona analiza tego, jak można rozumieć intencję prawodawcy. Zygmunt Tobor weryfikował tezę, że polskie sądy rozstrzygając trudne przypadki odwołują się do intencji prawodawcy. Agnieszka Bielska-Brodziak natomiast rozważała zaś, jak z materiałów wytwarzanych w polskim procesie ustawodawczym w praktyce interpretacyjnej można korzystać. Jest bowiem możliwe, że po przeczytaniu przywołanych prac katowickich badaczy czytelnik wyciągnie wnioski, iż aprobatą dla posilkowania się materiałami legislacyjnymi zajmuje centralne miejsce w anglosaskim dyskursie dotyczącym intencjonalizmu i intencji prawodawcy. Jak już zaznaczono wyżej byłby on jednak błędny.

Wspominając o obecności w polskiej literaturze filozoficznoprawnej odwołań do intencjonalizmu, nie sposób nie wspomnieć o zainteresowaniu oryginalizmem⁷. Intencjonalizm jest jednak teorią interpretacji (silnie zaznaczony wymiar ontologiczno-prawny) o charakterze uniwersalnym (odnoszącym się do różnego rodzaju aktów prawnych). Oryginalizm pozostaje natomiast stanowiskiem metodologicznym (prakseologicznym), związanym na ogół wyłącznie z interpretacją konstytucji i co więcej – nierzadko

³ B. Brzeziński, *Intencjonalizm jako koncepcja wykładni prawa i jego krytyka w Stanach Zjednoczonych Ameryki*, w: H. Dzwonkowski i in. (red.), *W kręgu prawa podatkowego i finansów publicznych. Księga dedykowana Profesorowi Cezaremu Kosikowskiemu*, Lublin 2005, s. 57 i n.

⁴ Z. Tobor, *W poszukiwaniu intencji prawodawcy*, Warszawa 2013.

⁵ A. Bielska-Brodziak, *Śladami prawodawcy faktycznego*, Warszawa 2017.

⁶ A. Bielska-Brodziak, *Śladami...*, s. 58. Rzeczywiście w latach 80. XX w. chicagowski jurysta postulował, by sędziowie „wczuwali się” w kontekst faktycznego prawodawcy, co można uznać za przejaw intencjonalizmu (R. Posner, *Statutory Interpretation – in the Classroom and in the Courtroom*, „University of Chicago Law Review” 1983/50, s. 817). Niemniej na kilka lat przed publikacją pracy B. Brzezińskiego (B. Brzeziński, *Intencjonalizm...*) dał on wyraz odmiennemu pogładowi na problematykę interpretacji (R. Posner, *Pragmatic Adjudication*, w: M. Dickstein (red.), *The Revival of Pragmatism. New Essays on Social Thought, Law and Culture*, Durham–Londyn 1998, s. 234 i n.). Zdaniem R. Posnera czynnikiem decydującym o poprawności interpretacji jest jej wynik, a nie obrona metodologia, która ma do niej prowadzić. Pogląd ten trudno pogodzić z założeniami intencjonalizmu. Por. M. Greenberg, *Legal...*

⁷ Prace w kolejności od najnowszej do najstarszej: M. Korycka-Zirk, *Intencjonalne doktryny wykładni konstytucji (analiza porównawcza)*, „Państwo i Prawo” 2020/8, s. 40 i n.; C. Błaszczak, *Interpretacja w służbie doktryny. Oryginalizm konstytucyjny w Stanach Zjednoczonych*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio G. Ius” 2020/2, s. 9 i n.; M. Wieczorkowski, *Doktryny interpretacji Konstytucji USA w świetle neopragmatyzmu Stanley’a Fisha*, w: M. Urbańczyk, Ł. Bartosik, M. Tomczak (red.), *Amerykańska myśl polityczna, ekonomiczna i prawna – zagadnienia wybrane*, t. 1, Poznań–Łódź, s. 231 i n.; M. Korycka-Zirk, *Filozoficznoprawny wymiar kontroli konstytucyjności*, Toruń 2017, s. 191–208; M. Korycka-Zirk, *Interpretacyjna zmiana konstytucji*, w: P. Jabłoński, J. Kaczor, M. Pichlak (red.), *Prawo i Polityka w sferze publicznej. Perspektywa wewnętrzna*, Wrocław 2017, s. 27 i n.; A. Tomza, *Spór o poprawną interpretację Konstytucji Stanów Zjednoczonych. Od pasywizmu do aktywizmu sądowego*, Łódź 2016, s. 56–96; M. Barzentewicz, *Oryginalizm jako koncepcja wykładni konstytucji*, w: O. Nawrot, S. Sykuna, J. Zajadło (red.), *Konwergencja czy dywergencja kultur i systemów prawnych?*, Warszawa 2012, s. 359 i n.; T. Gizbert-Studnicki, *Oryginalizm i Living Constitutionalism a koncepcja państwa prawnego*, w: P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (red.), *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla*, t. 1, Warszawa 2012, s. 147 i n.; G. Maroń, *Oryginalizm Antonina Scali jako teoria wykładni prawa*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2010/4, s. 23 i n.

przyjmuje założenia sprzeczne z intencjonalizmem (czego najlepszym przykładem jest skrajny tekstualizm Antonina Scalii)⁸.

Należy uznać, że tendencja rodzimych autorów do analizowania anglosaskiego dyskursu dotyczącego interpretacji prawniczej nie jest jedynie próbą lepszego poznania innej kultury prawnej. Pomimo oczywistych i przepastnych różnic dzielących *common-law* i system kontynentalny należy zauważyć problemy o charakterze uniwersalnym. Rozumienie intencji prawodawcy i rola jej przypisywana wpływa bezpośrednio na to, czy pewne normy będzie się interpretować statycznie czy dynamicznie. Dlatego też analiza poglądów autorów anglosaskich na intencję prawodawcy może stanowić swego rodzaju przyczynek dla teoretyczno-prawnych badań dotyczących wykładni prawa polskiego czy europejskiego.

2. Analiza poglądów poszczególnych autorów

2.1. Intencja prawodawcy u Stanleya Fisha

Stanley Fish (ur. 1938 r.) jest amerykańskim krytykiem literackim prowadzącym dociekania m.in. z zakresu interpretacji – nie tylko literatury pięknej, ale także prawa⁹. Swoją filozofię interpretacji prawniczej wyłożył metodą polemiczną – w odpowiedzi na poglądy Ronalda Dworkina¹⁰, Antonina Scalii¹¹ i Aharona Baraka¹², który jest najlepiej znanym w Polsce autorem z analizowanej czwórki, o czym świadczą tłumaczenia kilku jego tekstów przywołane w przypisach poniżej.

Z powodów merytorycznych wygodniej będzie zacząć od zreferowania poglądów S. Fisha wyrażonych w polemice z tekstualistami. Amerykański krytyk literacki zauważa, że tekst jest bytem pochodnym, powstałym wskutek celowego działania służącego realizacji określonych zamierzeń. Z tej przesłanki, którą można nazwać teleologiczną, S. Fish wyciąga wniosek, że poza intencją „ożywiającą” tekst nie może być mowy o jego znaczeniu:

Krótko mówiąc, tekst nie jest bytem niezależnym lecz pochodnym i wtórnym – najpierw musi pojawić się inny byt (ożywiająca go intencja), by tekst zaistniał jako tekst. A cześć, co stanowi pochodną innego bytu, nie można z kolei określać w kategoriach źródła czy też umiejscowienia znaczenia. (...). Nie da się oprzeć metody na czymś, co nie istnieje, na pojęciu (mowa o tekście), które ani niczego nie wytwarza, ani niczego nie określa, którego po prostu nie ma, kiedy brakuje ożywiającego je ducha¹³.

⁸ Typologia oryginalizmu była podejmowana we wskazanych w poprzednim przypisie opracowaniach. Oryginalizm intencjonalistyczny nazywa się niekiedy „starym”, a tekstualistyczny – „nowym”. Należy tu dodać, że wśród amerykańskich przedstawicieli tego nurtu pojawiły się ostatnio ujęcia łączące perspektywę intencjonalistyczną i tekstualistyczną w ramach oryginalizmu – pierwotne powszechne znaczenie jako podstawowe źródło poznania intencji ustrojodawcy. Zob. R. Barnett, E. Bernick, *The Original Meaning of the Fourteenth Amendment. Its Letter and Spirit*, Cambridge 2021; M. Rappaport, J. McGinnis, *Unifying Original Intent and Original Public Meaning*, „Northwestern University Law Review” 2019/113, s. 1371 i n.; R. Barnett, E. Bernick, *The Letter and the Spirit. A Unified Theory of Originalism*, „The Georgetown Law Journal” 2018/1, s. 1 i n. Ostatnio pojawiła się praca, która nie pozwala już traktować oryginalizmu intencjonalistycznego jako określanego przymiotnikiem „stary” zjawiska minionego – właściwego dla lat 70. i 80. ub. w. Zob. D. Drakeman, *Hollow Core of Constitutional Theory. Why We Need the Framers*, Cambridge 2021. Autor publikacji czerpie z dorobku R. Ekinsa, którego poglądy zostaną omówione niżej.

⁹ <https://www.britannica.com/biography/Stanley-Fish>, dostęp: 31.03.2022 r.

¹⁰ S. Fish, *Praca w łańcuchu. Interpretacja w prawie i w literaturze*, tłum. M. Kilanowski, w: A. Szachaj (red.), *Interpretacja, retoryka, polityka. Eseje wybrane*, wyd. 2, Kraków 2008, s. 227 i n. (wydanie oryginalne ukazało się w 1982 r.).

¹¹ S. Fish, *Stanowisko tekstualne nie istnieje*, tłum. L. Drong, „ER(R)GO. Teoria–Literatura–Kultura” 2006/1, s. 107 i n. (wydanie oryginalne ukazało się w 2005 r.).

¹² S. Fish, *Intention Is All There Is. A Critical Analysis of Aharon Barak's Purposive Interpretation in Law*, „Cardozo Law Review” 2008/29, s. 1109 i n.

¹³ S. Fish, *Stanowisko...*, s. 113.

W tej perspektywie tekstualizm jawi się jako fałszywa metoda interpretacji prawa, ponieważ opiera się na pomyleniu materii z istotą. Amerykański krytyk literacki postrzeżenie intencji przez R. Dworkina jako „unikalnych psychologicznych zdarzeń” nazywa „czymś osobliwym”¹⁴. Dla S. Fisha bowiem intencją nie jest prywatne przeżycie, lecz konwencjonalne zachowanie odbierane we wspólnocie interpretacyjnej. Bliższe zrozumienie tego, co S. Fish odpowiada R. Dworkinowi wymaga odwołania się do innych prac amerykańskiego krytyka literackiego. Najpierw uwaga zostanie poświęcona na konwencjonalnym charakterze zachowania jakim jest intencja, a potem – na pojęciu wspólnoty interpretacyjnej.

Percepcja intencji jako zachowania konwencjonalnego oznacza – po pierwsze – że jest to zachowanie uzewnętrznione, a niepozostające wyłącznie w sferze wewnętrznej podmiotu. Po drugie, że wpisuje się w obowiązujące powszechnie reguły komunikacji (autor używa takich słów, jakich używa się zazwyczaj na określenie tego, co chce się wyrazić – np. nie nazywa psa „kotem”). Po trzecie zaś, można poprzez analizę kontekstu owe zachowanie zrozumieć tak:

(...) [Słowa] zawsze znaczą tylko jedną rzecz, choć ta jedna rzecz nie zawsze jest tą samą rzeczą. Owo jedyne znaczenie będzie funkcją kształtu, który język już ma, kiedy spotykamy się z nim w konkretnej sytuacji, i to właśnie wiedza, będąca treścią bycia w sytuacji, ustali to znaczenie¹⁵.

Stanley Fish sprzeciwia się wszelkim koncepcjom, które zakładają, że w drodze interpretacji można abstrahować od intencji autora (purpozywizm, *living constitution*): „Interpretacja nie polega na poszukiwaniu takich znaczeń, z którymi ludzie będą się zgadzać. Interpretacja ma miejsce wtedy, gdy ustala się – lub przynajmniej próbuje się ustalić, jakie znaczenia autor miał (autorzy mieli) na myśli”¹⁶.

Jednocześnie amerykański krytyk ma świadomość, że zrozumienie intencji autora bywa niekiedy kłopotliwe. Co więcej, na gruncie prawa dopuszcza on sytuacje, gdy intencja musi ustąpić przyjętej konwencji w danej wspólnocie interpretacyjnej, ponieważ wymaga tego efektywne funkcjonowanie społeczeństwa¹⁷. Nie sposób bowiem przyjąć, że prawodawca wprowadzając zwolnienie z podatku dla organizacji charytatywnych miał na myśli ulgę remontową dla gospodarstw domowych.

Czym jest zatem wspólnota interpretacyjna? Stanley Fish określa w ten sposób kulturowe środowisko, w którym zakorzeniony jest interpretator. Człowiek jest „zniewolony” przez kulturę, w której funkcjonuje – jak sugeruje nie bez emfazy jeden z komentatorów S. Fisha¹⁸. Oznacza to, że nadawanie znaczeń poszczególnym wyrażeniom jest zdeterminowane przez czynniki społeczne niezależne od woli jednostki. Jeśli autor przestrzega obowiązującej konwencji – np. agrestu nie nazywa „ananasami” i należy do tej samej

¹⁴ S. Fish, *Praca...*, s. 244.

¹⁵ S. Fish, *Zwykłe okoliczności, język dosłowny, bezpośrednie akty mowy, to, co normalne, potoczne, oczywiste, zrozumiałe samo przez się i inne szczególne przypadki*, tłum. M. Smoczyński, w: A. Szachaj (red.), *Interpretacja...*, s. 40 (wydanie oryginalne ukazało się w 1978 r.).

¹⁶ *Why Bother with Constitution?*, 2010, <https://archive.nytimes.com/opinionator.blogs.nytimes.com/2010/05/10/why-bother-with-the-constitution/>, dostęp: 2.10.2023 r. (tłum. na j. polski – P.A.B.). W oryginale fragment brzmi następująco: „You don’t interpret a text by looking for meanings people would find agreeable. You interpret a text by determining, or at least trying to determine, what meanings the creator(s) had in mind.” Fragment ten cytuje też M. Wieczorkowski, *Doktryny...*, s. 243.

¹⁷ S. Fish, *Stanowisko...*, s. 117.

¹⁸ „W perspektywie przyjętej przez autora *Czy na tych ćwiczeniach jest tekst?* nasza aktywność interpretacyjna (konstruktywistyczna) jest ograniczona przez zasób narzędzi, którym dysponujemy, przesądzeń kulturowych i konwencji społecznych, które umożliwiają nam konstruowanie tego, co później chcemy poznać, a następnie poznanie tego, co wcześniej skonstruowane.” (A. Szachaj, *Zniewalająca moc kultury*, w: A. Szachaj, *Interpretacja...*, s. 17).

co odbiorca wspólnoty interpretacyjnej, to odkrycie intencji autora jest stosunkowo proste. Gorzej, jeśli autor i odbiorca należą do innych kulturowych środowisk, co może być związane np. z upływem czasu – *casus* amerykańskiej konstytucji i większości poprawek. Co w takiej sytuacji powinien zrobić interpretator prawa? Sięgnąć po materiały legislacyjne? Analizować programy polityczne z czasów uchwalenia danego aktu? Odpowiedź S. Fisha rozczarowuje: „(...) intencjonalizm to po prostu właściwa odpowiedź na pytanie, czym jest znaczenie tekstu, a nie metoda. Świadomość, że staramy się dotrzeć do intencji, nie pomaga nam w żaden sposób w interpretacji tego czy innego tekstu”¹⁹.

Niemniej są komentatorzy, którzy dochodzą do wniosku, że w świetle koncepcji Stanleya Fisha o poprawności wykładni prawa decyduje dotychczasowa praktyka sądowa, czyli sędziowie jako wspólnota interpretacyjna²⁰. Pogląd ten wydaje się o tyle wątpliwy, że zachodzi przecież możliwość rozejścia się percepcji ogółu sędziów ze znaczeniem zamierzonym przez prawodawcę.

2.2. Intencja prawodawcy u Larry’ego Alexandra

Lawrence (Larry) Alexander (ur. 1943 r.) jest profesorem na kalifornijskim Uniwersytecie San Diego, a jego zainteresowania badawcze obejmują zarówno zagadnienia filozoficzno-prawne, jak i problematykę prawa konstytucyjnego, wyznaniowego i karnego²¹. Larry Alexander nazywa siebie oryginalistą, choć w swoich pracach odnosi się do interpretacji prawa *in genere*, a nie tylko konstytucji jak typowi oryginaliści. Współpracuje z Emiliją Sherwin z Cornell Law School. Razem z tą autorką przedstawił argument z tzw. zdrowego rozsądku (*common sense*), który leży u podstaw jego koncepcji:

Nasz pogląd jest zdroworozsądkowy. Z punktu widzenia osoby napotkanej na ulicy prawa są niczym innym, jak komunikatami skierowanymi do nich przez prawodawców, którzy ustalili jak należy w danej sytuacji postępować. Jeśli, na przykład, ustawodawca uchwali ustawę, która stwierdza: „żaden właściciel nieruchomości nie może trzymać niedźwiedzia w odległości tysiąca stóp od prywatnej posesji”, ustawa wyraża wolę ustawodawcy co do tego, co właściciele nieruchomości powinni zrobić w odniesieniu do wszelkich niedźwiedzi, które mogą posiadać, i – w konsekwencji, co szeryfowie, sędziowie i inni powinni lub mogą zrobić, jeśli właściciele nieruchomości nie postąpią odpowiednio²².

Filozofia interpretacji prawniczej L. Alexandra zasadza się na twierdzeniu, że norma prawna jest nakazem postępowania w określony sposób, a tekst jedynie sposobem przekazania tego nakazu osobom, których dotyczy. Innymi słowy, norma prawna nie jest zjawiskiem lingwistycznym – język pełni jedynie rolę narzędzia komunikacyjnego:

[jako członkowie społeczeństwa] nie możemy się zgodzić, co do tego jak powinniśmy postępować, ale zgadzamy się, że potrzebujemy uregulowania pewnych kwestii. Dlatego wyznaczamy osobę lub grupę osób, które zdecydują według jakich norm powinniśmy wszyscy postępować. (...). Gdy ta osoba (te osoby) zdecydują jakie normy mają obowiązywać, muszą reszcie z nas przekazać ich treść. (...) (...) muszą wyrazić ustalone przez siebie normy w taki sposób, byśmy je zrozumieli. Ponieważ nie możemy odkryć norm, które mają w głowach w drodze telepatii,

¹⁹ S. Fish, *Stanowisko...*, s. 120.

²⁰ M. Wieczorkowski, *Pytanie o kryterium poprawności wykładni w świetle neogopragmatyzmu Stanley’a Fisha*, w: P. Szymczyk, M. Maciąg (red.), *Historia i polityka w ujęciu filozoficznym*, Lublin, s. 77–78.

²¹ <https://research.monash.edu/en/persons/jeffrey-goldsworthy>, dostęp: 4.04.2022 r.

²² L. Alexander, E. Sherwin, *Demystifying Legal Reasoning*, Nowy Jork 2008, s. 131 (tłum. na j. polski – P.A.B.).

muszą zakomunikować nam je poprzez symbole: ustnie, za pomocą dźwięków; pisemnie, używając znaków; przez semafor, za pomocą flag; przez sygnały dymne i tak dalej²³.

Konsekwencją przyjętej przez L. Alexandra percepcji tekstu prawnego jest uznanie, że jego znaczeniem jest wyłącznie to, które przyjął prawodawca (*speaker's meaning*). Tym samym kalifornijski jurysta zgadza się z S. Fishem. Wskazana percepcja normy prawnej implikuje tezę, że istotą procesu interpretacji prawa jest odnalezienie intencji autora. Larry Alexander intencję rozumie jednak, w przeciwieństwie do S. Fisha, nie jako zachowanie konwencjonalne, lecz proces psychiczny. Jak zatem w świetle zarysowanej teorii L. Alexandra powinna być przeprowadzana interpretacja prawa w praktyce? Jego odpowiedzi nie są jednak satysfakcjonujące: „Jak ze skończonej treści umysłu autora z momencie wypowiedzi wyprowadzić znaczenie, które będzie relewantne dla niezliczonej liczby późniejszych przypadków? Nie znam żadnego rozwiązania tej szeroko dyskutowanej filozoficznej zagadki”²⁴. I w innym miejscu:

Jakie znaczenie uznać za przyjęte przez prawodawcę, kiedy członkowie gremium głoszącego mieli na myśli różne znaczenia? (...). Według mnie to nieunikniony problem. Gdy nie ma wspólnego znaczenia, które popiera wymagana liczba członków gremium, wtedy uchwalony tekst nie ma sensu. Składa się z różnych zamierzonych norm, których nie da się połączyć w jedną. (...). Nie widzę żadnego sposobu, by rozwiązać ten problem bez podważenia autorytetu tych, którzy powinni go posiadać²⁵.

Larry Alexander choć dostrzega trudności na płaszczyźnie aplikacyjnej, to w wymiarze ontologicznym konsekwentnie broni prymarnego charakteru intencji prawodawcy. Ze względu na fakt, że utożsamia ją z procesami psychicznymi, a nie zachowaniem konwencjonalnym, można stwierdzić, iż jest jeszcze bardziej radykalnym intencjonalistą niż S. Fish. Obaj zaś nie przedstawiają prawnikom praktykom sposobu, w jaki sposób stosownie do ich koncepcji przeprowadzać interpretację.

2.3. Intencja prawodawcy u Jeffreya Goldsworthy'ego

Jeffrey Goldsworthy to australijski filozof prawa i konstytucjonalista, emerytowany profesor Monash University w Melbourne²⁶. Polemizując z tekstualistami twierdzącymi, że jedyną intencją, jaką mają osoby zasiadające w parlamencie, to intencja nadania danemu tekstowi mocy prawa, wskazuje on na trzy dodatkowe typy intencji prawodawczej: 1) intencja, aby słowa użyte w akcie prawnym miały konkretne, określone znaczenia; 2) intencja, by te znaczenia komunikowały określone normy; oraz 3) intencja, by te normy realizowały określone cele w świecie rzeczywistym²⁷.

Jeffrey Goldsworthy, podobnie jak S. Fish, zdaje sobie sprawę z tego, że wewnętrzne przeżycia parlamentarzystów – ich procesy myślowe – nie mogą zostać uznane za istotę prawa. Z tego właśnie powodu amerykański krytyk literacki rozumie intencję jako

²³ L. Alexander, *Originalism, the Why and the What*, „Fordham Law Review” 2013/2, s. 539–540 (tłum. na j. polski – P.A.B.). Autor ten podobnie wypowiedział się ostatnio w: L. Alexander, *Connecting the Rule of Recognition and Intentionalist Interpretation. An Essay in Honor of Richard Kay*, „Connecticut Law Review” 2021/52, s. 1522–1532.

²⁴ L. Alexander, *Originalism...*, s. 543 (tłum. na j. polski – P.A.B.). Szerzej na ten temat L. Alexander, E. Sherwin, *Demystifying...*, s. 160–165.

²⁵ L. Alexander, *Connecting...*, s. 1525 (tłum. na j. polski – P.A.B.).

²⁶ <https://research.monash.edu/en/persons/jeffrey-goldsworthy>, dostęp: 4.04.2022 r.

²⁷ J. Goldsworthy, *Legislative Intentions in Antonin Scalia's and Bryan Garner's Textualism*, „Connecticut Law Review” 2021/52, s. 1572.

zachowanie konwencjonalne, a nie przeżycie psychiczne (zob. wyżej). Australijski jurysta rozwiązuje ten problem od innej strony – nie na płaszczyźnie definicyjnej jak S. Fish, ale epistemologicznej. Uznaje bowiem, że intencja autora powinna decydować o znaczeniu tekstu tylko w takim zakresie, w jakim pozostaje możliwa do rozpoznania przez odbiorców. Wynika z tego, że intencja pozostaje w sferze przeżyć psychicznych i nie zawsze jest ona wiążąca. W związku z tym określa siebie jako intencjonalistę umiarkowanego (obiektywnego) i polemizuje z autorami, którzy uważają, że intencja autora zawsze stanowi znaczenie każdego tekstu – np. z wyżej wspomnianym L. Alexandrem²⁸.

Jeffrey Goldsworthy zauważa ponadto, że istnieje pewna konwencja, na podstawie której zdarza się użytkownikom języka powiedzieć: „on powiedział X, ale chodziło mu o Y”. Znaczenie wypowiedzi (*meaning of utterance*) jest czymś na wskroś publicznym w przeciwieństwie do znaczenia zamierzonego przez autora (*meaning intended by the speaker*). Język jest bowiem artefaktem społecznym, na który składają się wspólne praktyki użytkowników. Jeffrey Goldsworthy w przeciwieństwie do S. Fisha uznaje istnienie takiej kategorii jak znaczenie literalne (*literal meaning*). Australijski jurysta daje znaczeniu literalnemu przewagę znaczeniu obliczu braku jasných, łatwo dostępnych dowodów na to, że nadawca nadał swojej wypowiedzi specyficzne znaczenie. Motywuje to względami praktycznymi. Nie sposób przecież funkcjonować w społeczeństwie, w którym nigdy do końca nie wiadomo, co znaczą wypowiedziane przez innych słowa²⁹.

Jednakże w sytuacji, gdy wypowiedź ma czytelny kontekst charakteryzujący się pewną specyfiką może się zdarzyć, że znaczenie wypowiedzi będzie odbiegać od znaczenia literalnego. Według J. Goldsworthy’ego najważniejsze kryterium oceny to tzw. zwykły zdrowy rozsądek (*simple common sense*), a dopiero potem okoliczności historyczne czy materiały legislacyjne, pod warunkiem że nie budzą one wątpliwości, a ich poznanie i zrozumienie jest łatwe³⁰. Warto w tym miejscu przypomnieć, że L. Alexander też powoływał się na „zdrowy rozsądek”. Uczynił z niego argument na rzecz postrzegania normy prawnej na zasadzie komunikatu, lecz nie powoływał się na niego w ramach rozważań dotyczących tego, jak adresat normy prawnej może rozwikłać wątpliwości dotyczące jej znaczenia.

Jeffrey Goldsworthy podaje przykłady, w jakich „zwykły zdrowy rozsądek” może pomagać w interpretacji prawa. Przykładowo uznaje, że przepis z kanadyjskiej prowincji Alberta stanowiący, że: „wszystkie sklepy z narkotykami powinny być zamykane codziennie o 22”, nie pozwala na ich ponowne otwarcie kwadrans później, a zakaz sprzedaży jedzenia nienadającego się do spożycia zabrania również sprzedaży niezdatnych do picia napojów³¹. Co warte podkreślenia, J. Goldsworthy interpretację zgodną ze „zwykłym zdrowym rozsądkiem” uznaje właśnie za zgodną z intencją prawodawcy. Nie pisze o ustalaniu „obiektywnych celów ustawy” jak zwolennicy purpozywizmu – gdyż cel aktu prawnego utożsamia z intencją prawodawcy³². Dla australijskiego jurysty jest oczywiste, że to intencja jest konstytutywnym elementem prawa:

²⁸ J. Goldsworthy, *Moderate versus Strong Intentionalism: Knapp and Michaels Revisited*, „San Diego Law Review” 2005/42, s. 677; J. Goldsworthy, *Subjective versus Objective Intentionalism in Legal Interpretation*, w: H. Hurd (red.), *Moral Puzzles and Legal Perplexities. Essays in the Influence of Larry Alexander*, Cambridge 2018, s. 175.

²⁹ J. Goldsworthy, *Moderate...*, s. 677.

³⁰ J. Goldsworthy, *Legislative Intentions, Legislative Supremacy, and Legal Positivism*, „San Diego Law Review” 2005/2, s. 499–500.

³¹ J. Goldsworthy, *Legislative...*, s. 497.

³² J. Goldsworthy, *Functions, Purposes and Values in Constitutional Interpretation*, w: R. Dixon (red.), *Australian Constitutional Values*, Oksford 2018, s. 45.

Sądy szukając znaczenia norm prawnych opierają się zarówno na konwencjach językowych, które określają literalne znaczenie jak i innych dowodach na intencję prawodawcy, pod warunkiem, że są one łatwo dostępne dla zamierzonych odbiorców danego aktu prawnego. Te inne dowody mogą obejmować zdroworozsądkowe rozumienie prawdopodobnych celów i intencji ustawodawcy, okoliczności historyczne, w których akt został uchwalony, jak też (w ograniczonym zakresie) materiały legislacyjne³³.

W perspektywie intencjonalizmu umiarkowanego reprezentowanego przez J. Goldsworthy'ego literalne znaczenie jest dowodem na intencję prawodawcy. Tym samym australijski jurysta przyjmuje założenie o tym, że prawodawca działa racjonalnie. Jego racjonalność objawia się po pierwsze tym, że stara się używać słów zgodnie z ich literalnym znaczeniem, po drugie zaś, iż nie wprowadza norm sprzecznych ze „zwykłym zdrowym rozsądkiem”.

2.4. Intencja prawodawcy u Richarda Ekinsa

Richard Ekins jest stosunkowo młodym badaczem zajmującym się zagadnieniami filozofii prawa i filozofii politycznej. W 2012 r. obronił na Uniwersytecie Oksfordzkim doktorat poświęcony naturze intencji legislacyjnej napisany pod kierunkiem Johna Finnis'a i odtąd wykłada na oksfordzkim wydziale prawa³⁴. Pewne kwestie ujęte w doktoracie doprecyzował siedem lat później w odpowiedzi na polemikę ze strony kilkorga badaczy³⁵. Richard Ekins opublikował również artykuł dotyczący intencji prawodawcy wspólnie ze wspomnianym wcześniej J. Goldsworthy'm³⁶.

Metoda, za pomocą której R. Ekins próbuje odpowiedzieć na pytanie, czym jest intencja prawodawcy odznacza się filozoficznym wyrafinowaniem. Prowadzi on swoje dociekania, podobnie jak jego mistrz J. Finnis, metodą przypadku głównego (*central case*). W tym uwikłanym w klasyczną metafizykę podejściu chodzi o to, by badając naturę jakiegoś zjawiska społecznego opierać się na jego idealizującej percepcji. John Finnis chcąc ustalić, czym jest prawo uprzednio rozpoznaje jego istotne składniki, czyli takie, bez których nie można byłoby mówić o prawie, pomija natomiast te, które uznaje za przypadłości³⁷. Tym, co stanowi o klasyfikacji poszczególnych składników są podstawowe wymagania rozumności praktycznej³⁸. Oznacza to, że natura danego zjawiska społecznego nie tkwi w tym, jaką postać przybiera ono w praktyce, ale w tym, jakie powinno ono być – po co jest (grecki termin *telos* – τῆλος).

Według rozeznania R. Ekinsa główny przypadek prawodawcy to organ uchwalający racjonalne i spójne ustawodawstwo dla osiągnięcia dobrych celów społecznych³⁹. Takie idealizujące założenie jest przydatne w sytuacji, gdy interpretator musi rozstrzygnąć pomiędzy dwoma lub więcej możliwymi sposobami rozumienia danego przepisu. Pozwala bowiem przyjąć, że właściwe jest to z nich, które cechuje się wyższym poziomem racjonalności, zgodności z moralnością oraz zapewnia większą spójność z innymi normami.

³³ J. Goldsworthy, *Moderate...*, s. 683 (tłum. na j. polski – P.A.B.).

³⁴ <https://www.law.ox.ac.uk/people/richard-ekins>, dostęp: 11.04.2022 r.

³⁵ R. Ekins, *Intentions and Reflections. The Nature of Legislative Intent Revisited*, „The American Journal of Jurisprudence” 2019/64, s. 139 i n.

³⁶ R. Ekins, J. Goldsworthy, *The Reality and Indispensability of Legislative Intentions*, „Sydney Law Review” 2014/36, s. 39 i n.

³⁷ J. Finnis, *Prawo naturalne i uprawnienia naturalne*, tłum. K. Lossman, Warszawa 2001, s. 16–17 (wydanie oryginalne ukazało się w 1980 r.).

³⁸ J. Finnis, *Prawo...*, s. 21.

³⁹ R. Ekins, *The Nature of Legislative Intent*, Oksford 2012, s. 119; R. Ekins, *Intensions...*, s. 141–144.

Co równie istotne, implikuje ono tezę, że prawodawca chce być dobrze zrozumiany przez adresatów prawa, zatem: 1) podaje w szeroko dostępny sposób, to co chce przekazać; 2) formułując swoje postanowienia przestrzega obowiązującej konwencji językowej⁴⁰. W konsekwencji irrelevantne dla interpretatora pozostają nietypowe „dowody” na intencję prawodawcy w rodzaju pamiętników czy medialnych wypowiedzi poszczególnych członków kolegium prawodawczego. Zapis z debat parlamentarnych może natomiast stanowić pewną pomoc w zrozumieniu kontekstu, w jakim dana norma powstała⁴¹.

Warto wspomnieć również o tym, w jaki sposób R. Ekins radzi sobie z problemem kolektywności prawodawcy, czyli z czymś, wobec czego całkowicie bezradny pozostał L. Alexander (zob. wyżej). Oksfordzki badacz uważa, że instytucja może działać racjonalnie i dążyć do określonych celów, a jej intencja nie jest wypadkową intencji poszczególnych członków⁴². Poparcia dla tego poglądu dostarcza teoria wyboru społecznego, a dokładnie paradoks doktrynalny⁴³. Okazuje się bowiem, że poszczególne osoby tworzące gremium mogą optować za spójnymi rozwiązaniami, ale sumaryczne potraktowanie poszczególnych elementów tych rozwiązań prowadzi do absurdalnych skutków. Dlatego trzeba przyjąć, że rozwiązanie przyjęte przez grupę nie zawsze stanowi sumę rozwiązań zaproponowanych przez poszczególnych jej członków.

Paradoks doktrynalny na gruncie gremium prawodawczego R. Ekins objaśnia poniższą tabelą. Zilustrowany eksperyment opiera się na założeniu *ceteris paribus*. Należy sobie wyobrazić, że w zakresie przychodów budżetu państwa można zwiększyć jedynie podatki, a w zakresie wydatków – zmniejszyć lub zwiększyć tylko te przeznaczony na armię i służbę zdrowia. Chcąc zwiększyć jeden w tych wydatków trzeba odpowiednio zmniejszyć drugi. Pragnąc zwiększyć obydwa – trzeba podnieść podatki.

Tabela. Paradoks doktrynalny w kontekście działania prawodawcy kolektywnego

	Zwiększyć podatki?	Zwiększyć wydatki na armię?	Zwiększyć wydatki na służbę zdrowia?
Polityk A	nie	nie	tak
Polityk B	nie	tak	nie
Polityk C	tak	tak	tak
Większość	nie	tak	tak

Źródło: R. Ekins, *The Nature...*, s. 70.

Każdy z trzech wspomnianych polityków zagłosował w sposób spójny i racjonalny. Polityk A nie chciał zwiększać ani podatków, ani wydatków na armię – postulowane przez niego zwiększenie wydatków na służbę zdrowia byłoby możliwe dzięki obniżeniu wydatków na armię. Polityk B odwrotnie niż polityk A optował za zwiększeniem wydatków na armię kosztem zmniejszenia tych na służbę zdrowia. Polityk C chciał podniesienia podatków, co pozwoliłoby na zwiększenie wydatków zarówno na armię, jak i służbę zdrowia. Pomimo, że każdy z polityków we wszystkich trzech głosowaniach głosował w sposób spójny dążąc do przeforsowania kompleksowego rozwiązania możliwego do zrealizowania w praktyce, to wyniki tych trzech głosowań nie składają się

⁴⁰ R. Ekins, *The Nature...*, s. 210 i 247.

⁴¹ R. Ekins, *The Nature...*, s. 268–274.

⁴² R. Ekins, *The Nature...*, s. 47–76.

⁴³ Szerzej o tym paradoksie zob. Ch. List, *Social Choice Theory*, w: E. Zalta (red.), *Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2022 Edition)*, <https://plato.stanford.edu/archives/spr2022/entries/social-choice/>, dostęp: 20.04.2022 r.

w racjonalną całość. Wychodzi bowiem, że większość chce podwyższyć oba wydatki, bez podnoszenia podatków. Skąd zatem mają przy założeniu *ceteris paribus* znaleźć się w budżecie konieczne na to środki?

2.5. Intencja prawodawcy u Victorii Nourse

Victoria Nourse jest znaną amerykańską badaczką m.in. z zakresu interpretacji prawniczej oraz podziału władzy, związaną z Georgetown University⁴⁴. Jej zdaniem istnieją trzy sposoby rozumienia przedmiotowego zjawiska: 1) intencja mentalna (przeżycie psychiczne); 2) intencja komunikacyjna („znaczenie mówcy”); 3) intencja pragmatyczna⁴⁵. Odrzuca ona dwie pierwsze, opowiadając się za trzecią. Uważa, że grupowe działanie w ramach określonej procedury mające na celu kreowanie przyszłości stanowi funkcjonalny ekwiwalent intencji jako stanu mentalnego jednostki, nie jest natomiast sumą przeżyć członków danej zbiorowości⁴⁶. Victoria Nourse odrzuca natomiast koncepcję komunikacyjną dlatego, że istotą grupowego działania nie jest wyartykułowana zgoda między członkami grupy, ale sam fakt działania w określonym celu, np. widząc dwie osoby, które wiążą sobie sznurówki obserwator poznaje, że dążą one do zawiązania butów (bez znaczenia jest fakt, o czym myślą i co ustaliły)⁴⁷.

Victoria Nourse intencję rozumie na sposób pragmatyczny (funkcjonalny), tj. utożsamia ją z kontekstem (przede wszystkim proceduralnym), w którym prawodawca przyjął dany przepis⁴⁸. Opowiada się za korzystaniem z materiałów legislacyjnych i to właśnie ten wątek zdaje się być najistotniejszy w jej pracach. Uwaga badaczki skupia się na tym, jak prawidłowo korzystać z materiałów legislacyjnych – a do tego jest potrzebna właśnie znajomość kontekstu proceduralnego w jakim one powstają⁴⁹.

Waszyngtońska jurystka jest zwolenniczką wykładni dynamicznej – „intencja może zmieniać się w czasie, jeśli staną się dostępne nowe wiadomości”⁵⁰. Niestety, nie rozwija tego ciekawego wątku. W zakończeniu swojej znanej książki wskazuje, że sędziowie jako „wierni powiernicy demokracji” powinni wdrażać „doniosłe cele rządu”⁵¹. Nie jest to bynajmniej postulat podporządkowania władzy sądowniczej egzekutywie, lecz próba pogodzenia ideologii demokratycznej z przekonaniem o konieczności dynamicznego interpretowania prawa. „Doniosłe (*great*) cele rządu” w świetle przyjęcia pragmatycznego rozumienia intencji to przecież nie to, co zamierzali poprzez daną regulację osiągnąć politycy – raczej to, co można wywnioskować na podstawie analizy proceduralnego kontekstu. Być może też systemowego kontekstu.

3. Wnioski porównawcze

Dokonana powyżej analiza poglądów autorów pozwala wysunąć wniosek o daleko posuniętej różnorodności poglądów na intencję prawodawcy pośród anglosaskich autorów

⁴⁴ <https://www.law.georgetown.edu/faculty/victoria-nourse/>, dostęp: 26.06.2023 r.

⁴⁵ V. Nourse, *Rethinking Legislative Intent & History*, „Boston College Law Review” 2014/55, s. 1628–1629.

⁴⁶ V. Nourse, *Rethinking...*, s. 1638.

⁴⁷ V. Nourse, *Misreading Law, Misreading Democracy*, Cambridge–Londyn 2016, s. 143.

⁴⁸ „When we consider Congress’s intent, we are asking for the context in which Congress has legislated and that includes, most importantly, procedural context” (V. Nourse, *Rethinking...*, s. 1615). Zob. też V. Nourse, *Misreading...*, s. 137.

⁴⁹ Reguły V. Nourse dotyczące prawidłowego korzystania z materiałów legislacyjnych omawia w rodzimej literaturze A. Bielska-Brodziak w: *Śladami...*, s. 347.

⁵⁰ V. Nourse, *Misreading...*, s. 143.

⁵¹ V. Nourse, *Misreading...*, s. 186.

podejmujących problematykę tego zagadnienia. W pierwszej kolejności należy zauważyć, że Stanley Fish, Jeffrey Goldsworthy, Larry Alexander i Richard Ekins zajmują się intencją prawodawcy w nieco innym kontekście niż Victoria Nourse. Ta ostatnia w swoich pracach skupia się na właściwym odczytywaniu materiałów legislacyjnych. Tymczasem pozostali analizowani badacze zastanawiają się przede wszystkim nad znaczeniem tekstu prawnego. Z prac waszyngtońskiej jurystki można się dowiedzieć, za jakim rozumieniem intencji się opowiada. Nie wiadomo jednak, czy intencja stanowi według niej czynnik kluczowy dla bytu prawa, czy też nie. Ze względu na to, że badaczka odrzuca „znaczenie mówcy”, to ciężar rozważań przenosi na grunt proceduralny (ściślej proceduralny kontekst kompetencji legislatywy i przede wszystkim powstawania materiałów legislacyjnych). Po drugie, jednoznacznie opowiada się ona za wykładnią dynamiczną. Ze względu na powyższe zdaje się, że V. Nourse należy zaliczyć do grona purpozywistów, a nie intencjonalistów. Fakt, że pisze o realizacji przez sędziów zgodnie z wymogami demokracji „doniosłych (*great*) celów rządu” nie przeczy tej konkluzji. Wszakże postulat przedkładania ogólnych celów systemu nad zamierzenie historycznego prawodawcy nie oznacza, że w niektórych przypadkach odwołanie się do materiałów legislacyjnych nie okaże się użyteczne.

Dla wspomnianych czterech autorów intencja, jakkolwiek rozumiana, nie jest jedynie wolą nadania tekstowi mocy prawa, lecz wolą nadania mu odpowiedniego znaczenia oraz przede wszystkim wolą dokonania jakiejś zmiany w świecie rzeczywistym. Jest to niewątpliwie istotny element wspólny dla analizowanej czwórki sytuujący ich w opozycji do tekstualistów oraz – co do zasady – purpozywistów. Dla tych ostatnich intencja, nawet jeśli stanowi jakiś punkt odniesienia, nie odgrywa najważniejszej roli. Na tym jednak wyczerpuje się to wspólne stanowisko analizowanych autorów. Różnią się oni bowiem co do: 1) ontologicznego statusu intencji; 2) wagi, jaką jej przypisują; oraz 3) aspektu epistemologicznego.

Jeśli chodzi o wymiar ontologiczny, to dla S. Fisha i J. Goldsworthy’ego intencja jest zachowaniem w pewnej konwencji, zaś dla L. Alexandra przeżyciem psychicznym. Richard Ekins z kolei postrzega intencję prawodawcy jako wolę grupy przy założeniu, że działa ona spójnie i racjonalnie. Podejście R. Ekinsa jest jednak bliskie stanowisku J. Goldsworthy’ego poprzez domniemanie, że prawodawca działa zgodnie ze „zwykłym zdrowym rozsądkiem”. Jeffrey Goldsworthy kładzie jednak nacisk na wymiar językowy – przestrzeganie przez prawodawcę nie tylko reguł poprawnego myślenia, ale także reguł językowych. Ten drugi aspekt nie zostaje jednak u R. Ekinsa wyeksponowany.

Co się zaś tyczy roli przypisywanej intencji, to należy stwierdzić, że dla S. Fisha i L. Alexandra znaczenie wypowiedzi jest całkowicie przez nią zdeterminowane. Oznacza to bardzo wysokie „postawienie poprzeczki” osobie, która pragnie wypowiedź zrozumieć (może trochę niższe niż u S. Fisha – ze względu na to, że intencja realizuje się jednak w pewnej konwencji). Jeffrey Goldsworthy i R. Ekins zakładają natomiast, że intencja tylko o tyle wiąże adresata, o ile możliwe jest jej poznanie.

W konsekwencji całkowitego uzależniania znaczenia wypowiedzi od intencji, to ani S. Fish, ani L. Alexander nie są w stanie zaproponować żadnych wskazówek dotyczących tego, w jaki sposób interpretator prawa może ową intencję poznać. Ich koncepcje mają bowiem wyłącznie teoretyczny charakter. Nie implikują żadnej metodologii interpretacyjnej, która mogłaby znaleźć zastosowanie w praktyce prawniczej. Odmienne natomiast rzecz ma się w przypadku J. Goldsworthy’ego i R. Ekinsa. W konsekwencji uzależnienia obowiązywania intencji od możliwości jej poznania uwidocznia się walor prakseologiczny ich koncepcji. Tekst prawny, a ściślej jego powszechnie rozumiane

znaczenie, stanowi podstawowy dowód na intencję prawodawcy. Co więcej, autorzy ci przyjmują nieodzowność polegania na tzw. zdrowym rozsądku. Założenie, że prawodawca działa spójnie i racjonalnie dla osiągnięcia dobrych celów społecznych pozwala rozstrzygać ewentualne wątpliwości nasuwające się podczas interpretacji. Co warte podkreślenia, zarówno J. Goldsworthy, jak i R. Ekins na gruncie metodologicznym przypisują materiałom legislacyjnym zdecydowanie podrzędną rolę. Stanowczo natomiast odrzucają korzystanie ze źródeł, do których dostęp jest utrudniony, jak np. pamiętniki osób biorących udział w procesie legislacyjnym.

4. Zakończenie

Powyżej zapoznano czytelnika z różnorodnym rozumieniem intencji prawodawcy we współczesnym dyskursie anglosaskim. W pewnym zakresie dokonano również analizy porównawczej pomiędzy poszczególnymi ujęciami. Podkreślenia wymaga szczególnie fakt, że nie każdego autora, który posługuje się figurą intencji prawodawcy lub wypowiada aprobowanie o korzystaniu z materiałów legislacyjnych, można zaklasyfikować jako intencjonalistę (przykład V. Nourse). Wspomniana autorka definiując intencję prawodawcy przez pryzmat kontekstu (głównie proceduralnego), w jakim powstają materiały legislacyjne oraz opowiadając się za wykładnią dynamiczną deprecjonuje rolę prawodawcy jako podmiotu, który wyznacza znaczenie norm prawnych – sytuuje się tym samym w gronie purpozywistów.

Co z powyższych analiz może wynikać nowego w kontekście prawa polskiego i europejskiego? Z pewnością wartościowym, lecz bardzo trudnym postulatem badawczym wydaje się próba skonfrontowania założenia o działaniu prawodawcy zgodnie ze „zwykłym zdrowym rozsądkiem” (R. Ekins, J. Goldsworthy) z fundamentalną dla polskiej kultury prawnej figurą prawodawcy racjonalnego. Interesujące wydaje się też porównanie ontologicznych założeń S. Fisha i L. Alexandra z koncepcją tradycyjną wykładni Eugeniusza Waškowskiego, która bazuje na silnie empirycznej percepcji prawodawcy, a jednocześnie ma charakter wybitnie aplikacyjny (tj. nadaje się do stosowania w praktyce).

On the Different Understanding of the Legislative Intent in the Anglo-Saxon Discourse. Analysis of the Views of Stanley Fish, Larry Alexander, Jeffrey Goldsworthy, Richard Ekins, and Victoria Nourse

Abstract: The intention of the legislature, as a constitutive concept for intentionalism, is understood very differently by representatives of this trend and not only by them. The aim of this study is to familiarize the Polish reader with how intentions are understood by five authors: Stanley Fish, Larry Alexander, Jeffrey Goldsworthy, Richard Ekins, and Victoria Nourse, as well as to conduct a comparative analysis of their views. This involves the use of a theoretical method consisting in the description of concepts and an attempt to compare them.

In the light of the findings, it should be emphasized that Victoria Nourse's views are more in line with the assumptions of purposivism than intentionalism. Stanley Fish and Larry Alexander represent a radical variety of intentionalism, on whose basis, due to radical ontological assumptions, it is not possible to build any methods of interpretation capable of practical application. Not so with Jeffrey Goldsworthy and Richard Ekins, who assume that the legislature acts in accordance with “simple common sense”.

Keywords: interpretation, intention, intentionalism, purposivism, originalism

BIBLIOGRAFIA / REFERENCES:

- Alexander, L. (2013). Originalism, the Why and the What, *Fordham Law Review* 82/2, 539-543.
- Alexander, L. (2021). Connecting the Rule of Recognition and Intentionalist Interpretation. An Essay in Honor of Richard Kay. *Connecticut Law Review* 52/5, 494-513.
- Alexander, L., Shwerin, E. (2008). *Demystifying Legal Reasoning*, New York: Cambridge University Press.
- Barcentewicz, M. (2012). Oryginalizm jako koncepcja wykładni konstytucyjnej, In *Konwergencja czy dywergencja kultur i systemów prawnych?* O. Nawrot, S. Sykuna, J. Zajadło (eds.), Warszawa: C.H. Beck 2012, 359-364.
- Barnett, R., Bernick, E. (2018). The Letter and the Spirit. A Unified Theory of Originalism. *The Georgetown Law Journal* 107/1, 1-55.
- Barnett, R., Bernick, E. (2021). *The Original Meaning of the Fourteenth Amendment. Its Letter and Spirit*, Cambridge: Harvard University Press.
- Baude, W., Sachs, S. (2017). The law of interpretation, *Harvard Law Review* 130/4, 1079-1147.
- Bielska-Brodziak, A. (2017). *Śladami prawodawcy faktycznego*, Warszawa: Wolters Kluwer.
- Błaszczyk, C. (2020). Interpretacja w służbie doktryny. Oryginalizm konstytucyjny w Stanach Zjednoczonych. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska (sectio G – ius)*, 67/2, 9-36.
- Brzeziński, B. (2005). *Intencjonalizm jako koncepcja wykładni prawa i jego krytyka w Stanach Zjednoczonych Ameryki*, In *W kręgu prawa podatkowego i finansów publicznych. Księga dedykowana Profesorowi Cezaremu Kosikowskiemu*, H. Dzwonkowski i in. (eds.), Lublin: Wydawnictwo UMCS 2005, 57-66.

- Drakeman, D. (2021). *The Hollow Core of Constitutional Theory. Why We Need the Framers*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ekins, R., Goldsworthy, J. (2014). The Reality and Indispensability of Legislative Intentions. *Sydney Law Review* 36, 39-69.
- Ekins, R. (2019). Intentions and Reflections. The Nature of Legislative Intent Revisited. *The American Journal of Jurisprudence* 64/1, 139-162.
- Ekins, R. (2012). *The Nature of Legislative Intent*, Oxford: Oxford University Press.
- Finnis, J. (2001 – oryginał anglojęzyczny 1980). *Prawo naturalne i uprawnienia naturalne*, tłum. K. Lossman, Warszawa: Dom Wydawniczy ABC.
- Fish, S. (2006 – oryginał anglojęzyczny: 2005). Stanowisko tekstualne nie istnieje, tłum. L. Drong. *ER(R)GO Teoria–Literatura–Kultura* 12/1, 107-128.
- Fish, S. (2008 – oryginał anglojęzyczny: 1978). Zwykle okoliczności, język dosłowny, bezpośrednie akty mowy, to, co normalne, potoczne, oczywiste, zrozumiałe samo przez się i inne szczególne przypadki, tłum. M. Smoczyński. In *Interpretacja, retoryka, polityka. Eseje wybrane*, A. Szachaj (ed.). Kraków: Universitas, 29-58.
- Fish, S. (2008 – oryginał anglojęzyczny 1982). Praca w łańcuchu. Interpretacja w prawie i literaturze, tłum. M. Kilanowski. In *Interpretacja, retoryka, polityka. Eseje wybrane*, A. Szachaj (ed.), Kraków: Universitas, 227-250.
- Fish, S. (2008). Intention Is all There Is. A Critical Analysis of Aharon Barak's Purposive Interpretation in Law. *Cardozo Law Review* 29/3, 1109–1146.

- Fish, S. (2010). *Why Bother with Constitution?*, *Opinionator*
- Gizbert-Studnicki, T. (2012). Oryginalizm i Living Constitutionalism a koncepcja państwa prawnego. In: *Państwo prawa i prawo karne. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Zolla. Tom 1*, P. Kardas, T. Sroka, W. Wróbel (eds.), Warszawa 2012: Wolters Kluwer, 147-166.
- Goldsworthy, J. (2005). Legislative Intentions, Legislative Supremacy, and Legal Positivism. *San Diego Law Review* 42/2, 493-518.
- Goldsworthy, J. (2005). Moderate versus Strong Intentionalism. Knapp and Michaels Revisited, *San Diego Law Review* 42/2, 669-684.
- Goldsworthy, J. (2018). Functions, Purposes and Values. Constitutional Interpretation. In *Australian Constitutional Values*, R. Dixon (ed.), Oxford: Hart Publishing.
- Goldsworthy, J. (2018). Subjective versus Objective Intentionalism in Legal Interpretation. In *Moral Puzzles and Legal Perplexities. Essays in the Influence of Larry Alexander*, H. Hurd (ed.), Cambridge: Cambridge University Press.
- Goldsworthy, J. (2021). Legislative Intentions in Antonin Scalia's and Bryan Garner's Textualism, *Connecticut Law Review* 52.
- Greenberg, M. (2021). Legal Interpretation. In *The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Fall 2021 Edition)*, E. Zalta (ed.),
- Korycka-Zirk, M. (2017), Interpretacyjna zmiana konstytucji. In *Prawo i Polityka w sferze publicznej. Perspektywa wewnętrzna*, P. Jabłoński, J. Kaczor, M. Pichlak (eds.), Wrocław: E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa. Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego, 27-37.
- Korycka-Zirk, M. (2017). *Filozoficznoprawny wymiar kontroli konstytucyjności*, Toruń: TNOiK.

- Korycka-Zirk, M. (2020), Intencjonalne doktryny wykładni konstytucji (analiza porównawcza), *Państwo i Prawo* 75/8, 40-54.
- Korycka-Zirk M. (2023), Milczący prolog konstytucji (artykuł recenzyjny), *Państwo i Prawo* 78/1, 143-152.
- List, Ch. (2022). Social Choice Theory. In *Stanford Encyclopedia of Philosophy (Spring 2022 Edition)*, E. Zalta (ed.), <https://plato.stanford.edu/archives/spr2022/entries/social-choice/> (dostęp 20.04.2022).
- Maroń, G. (2010). Oryginalizm Antonina Scalii jako teoria wykładni prawa, *Przegląd Prawa Konstytucyjnego* 4, 23-52.
- Nourse V. (2014), Rethinking Legislative Intent & History, *Boston Collage Law Review* 55/5, 1613-1658.
- Nousre, V. (2016). *Misreading Law, Misreading Democracy*, Cambridge – London: Harvard University Press.
- Posner, R. (1983). Statutory Interpretation - in the Classroom and in the Courtroom, *University of Chicago Law Review* 50, 800-822.
- Posner, R., (1998). Pragmatic Adjudication, w: *The Revival of Pragmatism. New Essays on Social Thought, Law and Culture*, M. Dickstein (ed.), Durham&London: Duke University Press 1998, 234-253.
- Raban O. (2020), *The Silent Prologue of Constitution. How Judicial Philosophies Shape Our Constitutional Rights*, Virginia: University of Virginia Press.
- Rappaport, M., McGinnis, J. (2019). Unifying Original Intent and Original Public Meaning, *Northwestern University Law Review* 113/6, 1371-1418.
- Szachaj, A. (2008). Zniwalająca moc kultury, In *Interpretacja, retoryka, polityka. Eseje wybrane*, Szachaj A. (ed.), Kraków: Universitas, 13-28.
- Tobor, Z. (2013). *W poszukiwaniu intencji prawodawcy*, Warszawa:

Wolters Kluwer.

Tomza, A. (2016). *Spór o poprawną interpretację Konstytucji Stanów Zjednoczonych. Od pasywizmu do aktywizmu sądowego*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.

Wieczorkowski, M. (2018). Doktryny interpretacji Konstytucji USA w świetle neopragmatyzmu Stanley'a Fisha. In: *Amerykańska myśl polityczna, ekonomiczna i prawna – zagadnienia wybrane. Tom 1*, M. Urbańczyk, Ł. Bartosik, M. Tomczak (eds.), Poznań-Łódź: Wydawnictwo Naukowe ArchaeGraph, 229-247.

Wieczorkowski, M. (2018). Pytanie o kryterium poprawności wykładni w świetle neopragmatyzmu Stanley'a Fisha. In *Historia i polityka w ujęciu filozoficznym*, P. Szymczyk, M. Maciąg (eds.), Lublin: Wydawnictwo Naukowe Tygiel, 61-80.